

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

**Gənc nəslin milli mənlük şüurunun
inkişaf etdirilməsi və vətənpərvərlik
hisslərinin tərbiyəsi**

Vaqif Osmanov

Ulu Türkün şanlı və şərəfli tarixi həmişə onun uğurlarından, hünərindən, cəsarətindən, iradəsindən, zəfərindən sevinmə bilməyənlərin qışqıncılığına səbəb olub. Çağdaş dövrdə tarixə eybəcər yamaq vuran pinəçi siyasətbazların, sifarişlə, yaxud təmənnə ilə tarixi olayları saxtalaşdıran "tarixçi"lərin yazdıqlarında, daha dəqiq desək, yozduqlarında həqiqət payı axtarmaqdan yorulduq, tapa bilmədik. Bəzən təsəlli tapırıq ki, belə cizma-qaralar nə vaxtsa gərəksiz kağız parçasına – maklaturaya çevriləcək. Əslində sevinməyə dəyməz. Həmin kağıza həqiqəti yazsaydıq, qiymətli olardı, dəyərini itirməzdik. Vətən tarixini saxtalaşdırmanın bir adı var - Vətənə xəyanət. Nə yaxşı ki, belə xəyanətkarlar çox deyil.

Ərzincan Binali Yıldırım Universitetinin türk dili və ədəbiyyatı kafedrasının professoru Ali Kafkasyalı bütöv şəxsiyyət, aydın, böyük Türkcü, Azərbaycançılıq, Turançılıq məfkurəsinin, milli ruhun yorulmaz daşıyıcısı, özgürlük aşığı, ciddi bilim adamı, araşdırmaçıdır. Altı cildlik "İran Türk antologiyası"nın, "İran Türkləri, aşığı mühiti", "İran Türk aşığı və milli kimlik", "İran Türkləri", "İran coğrafiyasında Türklər", "Sürgündə aşığı ənənəsi – Orta Asiyaya sürgün edilən Axıska-Axalkələk aşığı ənənəsi və aşığı", "Səməd Vurğun. Milli şairə dair" və başqa elmi araşdırma kitablarının müəllifidir. Sadaladığım monoqrafiyaların həcmi 6000 səhifəyə yaxındır. Heyrət ediləcək məhsuldarlıqdır, yaratmaq eşqidir, milli təəssübkeşlikdir! Ali bəyin uzaqgörənliyidir ki, mənalı ömür payının xeyli illərini ev-əşiyindən aralı qalıb, gərgin, əzablı günlərə, aylara qatlaşıb belə həssas və gərəkli, bu gün daha aktual olan tədqiqat işlərinə sərf edib. İndi də - ömrünün müdriklik çağında həmin enerji və həvəslə çalışır.

"Qafqaz qaçaqları", "Qartallar sınır tanımaz" (ana dilimizə Məti Osmanovlu və İsmayıl Umudlu uyunlaşdırmışdır) tarixi romanların

Türkcülüynün yorulmaz Yolçusu Ali Kafkasiyalı - 70

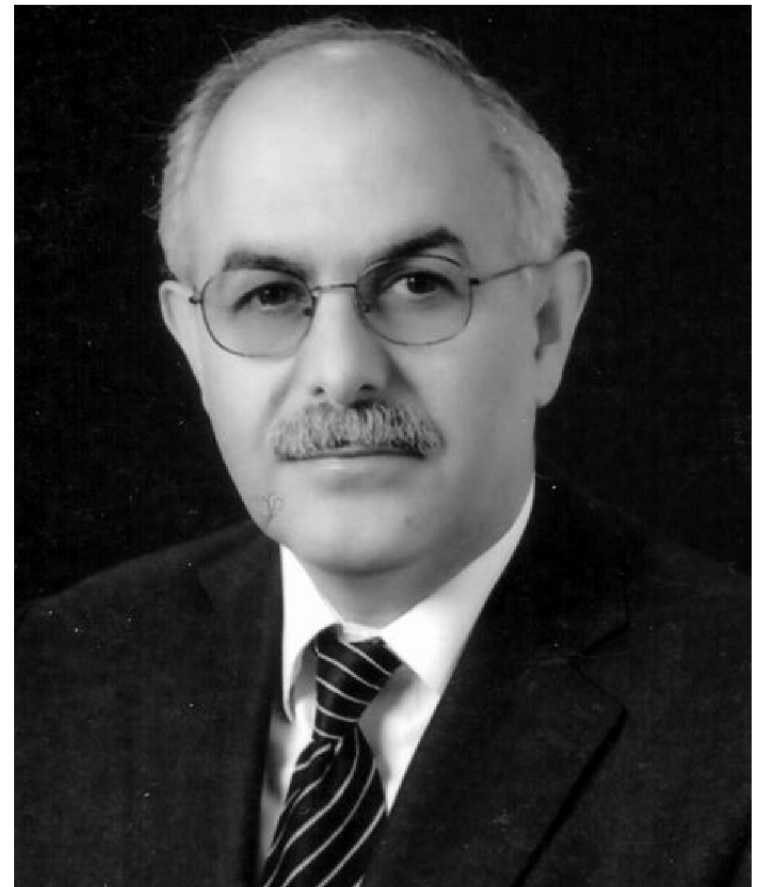
da və hekayələrində Ali bəy bolşevik istilasından sonra Azərbaycanda qaçaq hərəkatının vüsət alması səbəblərini, milli azadlıq mücadiləsini, Qazax bölgəsinin sərhəd kəndlərinə erməni, gürcü, bolşevik basqınları zamanı əhalinin başına gətirilən müsibətləri tarixi gerçəkliklərə söykənərək özünün təxəyyül və fikir süzgəcindən keçirmişdir.

Ali Kafkasyalı hər iki romanını babası Məmməd Bayramoğlunun (Məmməd Baba) və atası Aloy Hacı'nın xatirəsinə ithaf etmişdir. Məmməd Baba Qazax mahalının İkinci Şıxlı Kənd Mühafizə Birliyinin rəhbəri kimi İkinci Şıxlını və ətraf kəndləri qoruyurdu. Həmin dövrdə təkə gürcülər, ermənilər yox, həm də bolşeviklər kəndləri çalib-çapırdı. Gənc Aloy Hacı və onların məsləkdaşları atasının ən yaxın və sadiq silahdaşlarıydı, haqq-ədalətə, azadlığa, Vətənə, torpağa, millətə vurğunlarıydı. On ildən çox qan-qada üzərində qurulan bolşevik-daşnak rejimi ilə ölüm-dirim mücadiləsi etdikdən sonra Aloy Hacı mühacirətə yollanmağa məcbur olur, mübarizəsi

və Azərbaycanın bir çox yerlərini işğal etdirdilər, qətlər törətdilər, digər yandan da gürcülərə Ərdahan, Savşat, Artvin ilə birlikdə Axalkələk, Axıska və Borçalı torpaqlarını və bizim kəndləri işğal etdirdilər. Bizim başımız ermənilərlə, gürcülərlə didişməyə qarşında özləri əvvəl Azərbaycanı, ardından da Ermənistanı işğal etdilər. İndi Gürcüstanı alırlar."

Yazığı və bilim adamı "Qafqaz qaçaqları" əsərinin elə birinci səhifəsində məqsədini, missiyasını bir cümlə ilə dolğun göstərir: "Qəhrəmanların dastanları yazılmasa, xalq satqınlarının yalanlarını oxuyar."

Ali Kafkasyalı duyğulu söz adamıdır, tarın sarı simi kimi kövrək və həssasdır, gərəkli anda qaya kimi sərtir. "Qartallar sınır tanımaz" əsərində düşündürücü bir məqama toxunur. Bu məqamda kədərlə yanaşı gülüş də var – acı gülüş. Mülayimliklə sərtliyin vəhdəti. 1937-nin qırmızı terroru illərində uzun illər Bakı quberniyasının qazısı olmuş alim, tərçüməçi, şair, "Qurani-Kərim"i Oğuz türkcəsinə çevirən Mirməmməd Kə-

Güllələnmə zamanı NKVD cəlladlarının suallarını cavablandıran Mirməmməd Kərim ağa əzəmətli yenilməzlik, əyilməzlik heykəli kimi hamıya örnəkdir: "Söylədiklərim sizə əks gəlirsə, demək doğrudur. Çünki əks yoldasınız. Sizə doğruları göstərərək insanlığa faydam dəyməsini istəyirəm. Kiminsə yanlısını özünə söyləməkdən daha yaxşı nə ola bilər? Bundan ancaq cahillər narazı qalar"

ni Qarsda, Qafqazın başda ərazilərində davam etdirir.

Qanında, canında, ruhunda Vətən eşqi qaynayıb-coşan, dövrən edən bir el ağsaqqalı Məmməd Bayramoğlunu əli millətlərin qanına bulaşmış qırmızı ordunun süvarilərindən biri arxadan vurduğu qılınc zərbəsi ilə qanına qəltan ələyir. "Onun "şəhid canı" Yuxarı Salahlı təpəsinin üstündə şəhidlik abidəsi kimi" ucalır." İndi də qədərbilən yerli əhali və qonaqlar bu məzarı ziyarət edir, qəhrəmanın xatirəsinə ehtiramını bildirirlər. Yaxşı olardı ki, Qazax və ətraf rayonların, yaxın kəndlərin icra və bələdiyyə rəhbərləri, iş adamları, hünər tariximizə laqeyd yanaşmayanlar 100 il əvvəl burada dəfn

rim ağa Bakuvinin evində axtarış zamanı Naxçıvanda doğulmuş, həmin dövrdə Maşağa rayonunun NKVD rəisi vəzifəsini tutub Türklərin kökünü kəsməyi qarşısına məqsəd qoyan qəddar erməni Andrey Ziyalovun qaniçən vampirləri bilirsiniz nələr tapıblar? Mirməmməd Kərim ağanın pasportunu və antisovet "Qurani-Kərim"lər. Görəsən antisovet "Qurani-Kərim"lər necə olur, onları kim yazıb, orada nə yazılıbmış? Evinde pasport saxlamaq da cinayət imiş! Bilmirsən bu ittihamı üsyan edəsən, ya güləsən? Məhz bu "tapıntı"lara görə bu Türk aydını 5-10 dəqiqəlik sorğu-sualdan sonra Böyük Zirə (Nargin) adasında güllələyib Xəzər dənizinin

doğruları göstərərək insanlığa faydam dəyməsini istəyirəm. Kiminsə yanlısını özünə söyləməkdən daha yaxşı nə ola bilər? Bundan ancaq cahillər narazı qalar."

Ali bəyin romanda xüsusi vurğuladığı başqa bir hadisəni istər mifoloji mənada yozsaq, istərsə də gerçəklik kimi qəbul edəək, ancaq onun birəcə anlamı var – qisas qiymətə qalmaz. Mirməmməd Kərim ağanın güllələnməsi zamanı Vartanyan "Ateş!" əmri verdikdən sonra dalbadal güllələr səksən üç yaşlı ixtiyarın köksünü paramparça etməyə başladığı anda "Vay yandırm!" bağırtısı adada əks-səda

öldürmək, aləmi öldürməkdir." İnanıram ki, tezliklə Balayanları, Köçeryanları, Sarkisyanları, Ohanyanları və digər insanlığa ləkə "yan"ları belə tale gözəyir.

Yorulmaz Türkcü Ali bəy "Səməd Vurğun. Milli Şairə Dair" (ana dilimizə çevirən İsmayıl Umudlu) monoqrafiyasında Azərbaycanın ilk Xalq şairinin şəxsiyyətini, ali insanlıq meyarlarını, milli-mənəvi dəyərlərimizə münasibətini, ana dilimizin zənginləşməsində, təmizlənməsində, milliləşməsində göstərdiyi xidmətləri, Azərbaycançılıq, Turançılıq düşüncəsini, bu gün qaynayıb-coşan, zülmə etiraz edərək ayağa qalxan, haqq sözünü azadlıq düşmənlərinin gözüünün içinə deyən, dar ağacından, güllədən, zopadan, qanlı işgəncə alətlərindən qorxmayan Güneydəki soydaşlarımızın iki yüz il əvvəldən bəri, bu gün də davam edən haqq-ədalət, özgürlük, bütövlük mücadiləsini, həsərətini, həmrəyliyini, eşqini birləşdirərək bütöv Səməd Vurğun obrazı yaratmışdır:

(davamı 11-ci səhifədə)

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur

(əvvəl 10-cu səhifədə)

"Yazdıqlarının və söylədiklərinin dəyərindən əvvəl onu söyləyə bilməmiş olmasının, yol göstərməsinə əlavə olaraq, yol bələdçilik etməsinin və beləliklə millətin səsi, milli şair ola bilməsinin dəyəri həm bilinməli, həm bildirilməlidir. Onun yalnız sözlərinin gözəlliyi deyil, söyləşməsinin gözəlliyi də olduqca mühümdür. Gözəl söz çox söylenməkdir, lakin iltifat üçün sözlərin süsləndiyi, riyakarlıq üçün bəzədildiyi zamanlarda millətin eşitmə orqanı – qulaq sözləri zərgər kimi işləyərək söyləyə bilmənin də, sözün də, zərgərliyin də fəvqündədir. Səməd Vurğunun fəvqəladəliyi, sözlərin özündən əvvəl onun, nəyəyə istinad etmədən ayaqda qala bilmək üçün lazım olanın söylenməsindədir ki, onun millətə və millət üçün deyilişi, burada artıq lazım olanın söylenməsinin əmsəlidir.

Millətinin vurğunu, elinin dili olan Səməd Vurğun dəyərlərini millətdən almış, millətini və milli dəyərlərini dəyərlə bilməmiş, həm dünyaya, həm millətə öz dəyərlərini bildirmiş bir milli şairdir."

Tədqiqatçı professor monoqrafiyanın yazılma səbəbini açıqlayır:

"Sağlığında olduğu kimi vəfatından sonra da Səməd Vurğuna sataşmalar davam etməkdədir. Prinsipləri və zehniyyəti bəlli insanların yoluna çox daş atılır. Atalar deməmişdilərmi ki, hündür ağacların başı çox küləkli olar. Uca dağların başına qar yağar. Əslində ağıllı başında olan bir kimsə bu kimi düşüncəsizliyə getmez."

Ali bəy 1953-cü ildə Qarsda doğulmuş, ali təhsilini bitirəndən sonra Atatürk, Giresun, Qazaxıstan Hoca Ahmet Yesevi Beynəlxalq Türk-Qazax Universitetlərində elmi və pedaqoji fəaliyyət göstərmişdir. Universitetlərdə işə başlamazdan əvvəl altı il

Türkçülüyn yorulmaz Yolçusu

Ali Kafkasiyalı - 70

Fransada, 15 il Türkiyənin müxtəlif şəhərlərində müəllim və idarəçi vəzifələrində işləmişdir. Əsərləri həmçinin qazax türkcəsinə, rus, fars dillərinə də çevrilmişdir.

Professorun elmi və bədii düşüncələri tarixin rüzgarlarına mənənlə sinə gərən, çox mətləbləri aydınlaşdıran mənəvi kitabələrdir. Tarixə vicdanının gözü ilə baxanlar kağızdan da kitabələr yarada bilərlər.

Ali Kafkasiyalı xoşbəxt nəvə, oğul, ata, yazıçı, elm adamıdır. Dini,

imani, Vətən, torpaq, yurd, millət sevgisi, azadlıqsevərliyi ilə nümünə göstəriləsi, fəxr edilesi bir nəslin kökünün ləyaqətli daşıyıcısıdır. Babasının, atasının, xalqın müstəqilliyi uğrunda müqəddəs savaşıqların yolunu – Türkçülüynü, Turançılığın yenilməz mənəvi dünyası ilə davam etdirir. Övladın Muhammet Savaş bəy və Yavuz Selim bəy də Ali bəyin yolunun layiqli davamçılarıdır, elmi, bilimi ilə Türkçülüynün xidmətindədir.

"Türküstanın qapısı, dünyanın boy güzğüsü, Qara dəniz yaxalarından Xəzər sahillərinə, Ərzurum yaylarından Təbriz hündəvərinə qədər sərilən, yaşıl donu ilə oradakı xalqlara göz olub, həyat verən Qafqaz" yaranışdan Türkün məskəni, ərənlər vətəni kimi tanınıb, başı həmişə qeyli-qalda olub. Bu qeyli-qala rəvac verənlər - yuxarıdakı ağalarına xidmət edənlər həmişə vəzifəli satqınlarımız və onlardan sədəqə uman yaltaq-yalaqlar olub.

Bu olaylar burulğanını araşdıran Ali Kafkasiyalı tarixə obyektiv yanaşma sərgiləyir: "Bolşevik inqilabından sonra Qafqazda yaranan müxtəlif dəstələrin içində dövlətin verdiyi payı alıb keçmişini unudanlar da vardı, sadəcə mövcudluqlarını davam etdirmək üçün xəyanətə əl atan alçaqlar dəstəsi də, bolşevik-sovet rejiminə, zülmünə qarşı mübarizə aparmaq üçün yaranan qaçaqlar dəstəsi də."

"Qaçanların qorxaqlığı, alçaqların xəyanəti" də unuldulmur, qaçaqların qəhrəmanlığı, cəsəreti isə yaddaşlarda əbədi yaşayır.

Ali bəyin əsərlərindən seçdiyim bir neçə cümlə ilahi yolun yolçusunun məramıdır:

"Biz Türklər böyük tariximiz boyunca azadlıq və müstəqillik rəmzi olmuş millətik."

Türklər ermənilər kimi deyil, Qurd kimidirlər, yüz il qapıya bağlansa da it olmazlar. Milli inadları qüvvətlidir."

Mövlanaya görə, birinin kim olduğunu bilmək istəsəniz, kimləri və

nələri sevdiyini öyrənin. Ali bəy insanlığı, özgürlük mücahidlərini, Vətəninə, millətinə təmənnasız xidmət edənləri, mənəvi dünyası zənginləri, milli kimliyini, kökünü tanıyanları, unutmayanları sevdir.

Ali Kafkasiyalı müdrik öyrət-mən, dünya görmüş ağsaqqal kimi həmişə gələcəyimizi -gəncliyi düşünür:"Gənclərin saxta tarixçilərin pəncəsindən qurtulması üçün onların atalarının həqiqi həyat hekayətlərini sunmaq lazımdır."

Qoca tarix sübut etməkdədir ki, "Türklər savaşağa başlasa, şeytani cəhənnəmdə əsir alarlar" (Çingiz xan). Bunu 44 günlük ikinci Vətən müharibəsindəki zəfərimiz, xüsusilə Şuşanın düşmənlərdən azad edilməsi səhnələri təsdiq etdi.

Ali Kafkasiyalının əsərlərindəki həyat həqiqətləri bütöv Türk dünyası üçün "Vətən tarixi" və "Həyat" dərslikləridir. Burada yazılanları övladlarımıza, nəvələrimizə, gələcək nəsillərə danışmalıyıq, oxumağı məsləhət görməliyik, yadda saxlamalıyıq ki, unutanlığımıza, laqeydliliyimizə görə başımıza gələn və gələcək bələlərdən qurtulaq.

Yaşadıqca yox, yaşamadıqca qocalır insan. Ali Kafkasiyalı yaşayır. Yaşayır ki, millətə, elə, Vətənə, əqidəsinə, amallarına, ideallarına xidmət etsin. Bundan şərəfli ömür varmı?

Əbu Turxanın düşüncəsinə görə, ruhu azad olanlar əbədiyyətin bir parçasıdır. Ali hoca da ruhu azad Türk oğludur.

70 yaşın və azad ruhun qutlu olsun, Ali Kafkasiyalı!